

Landet Kirke

af Didier Gautier

I modsætning til sine to højtbeliggende "kolleger" - Bjerreby kirke mod syd og navnlig Bregninge kirke mod nord - gør Landet kirke sig ikke særlig gældende i Taasinges landskab; den er ikke nem at få øje på. Til gengæld har den bevaret langt mere af sit oprindelige ydre. Den ser ud som en rigtig gammel dansk landsbykirke fra den store kirkebyggeperiode i Valdemarstiden: hvidkalket og i tidens løb udstyret med tårn og kamtakker og det hele.

Kirken er indviet til Sct. Jørgen (de spedalskes helgen, identisk med Englands nationalhelgen St. Georg). En lokal tradition siger, at kirken er den ældste på øen. Sognavnet Landet er fra begyndelsen ikke navnet på en landsby, men snarere betegnelse på øen Taasinge, der blev betragtet som "landet" af folk på de små øer Drejø, Skarø osv. Den nærmeste landsby var oprindeligt Lundby, hvor præstegården da også lå. Den nuværende Landet by er først vokset frem i de sidste 100 år. På den anden side er det påfaldende, at man ikke skulle have lagt det første kristne gudshus på en bakketop, hvad man ellers har gjort næsten alle andre steder, som regel på tomten af en hedensk helligdom. Måske er Landet kirke alligevel lidt yngre end de to andre på øen!

Lad det være som det vil med rækkefølgen af kirkebyggerierne i de tre sogne. Deres kirker må være opført inden for ret kort tid, altså omkring det 12. århundrede. (At Bjerrebys gamle kirke så blev nedrevet i 1905 og erstattet af en murstenskirke, er en helt anden sag. Der var ganske enkelt i nogle årtier gået mode i at nedrive middelalderkirker og opføre "pæne, korrekte" bygninger i stedet. Ofte forsømte man med vilje vedligeholdelsen af den gamle kirke for at få gode argumenter til at

nedrive den! Bjerreby kirke er langtfra den eneste, som fik den sørgelige skæbne.)

Vi vender tilbage til Landet kirke. En oversigt over dens bygningshistorie kunne se sådan ud:

Ca. 1150-1200:

Kor og apsis bygges, evt. i forbindelse med en ældre kirke af træ.

Ca. 1200:

Opførelsen af skibet påbegyndes.

Ca. 1500:

Det oprindelige træloft erstattes af gotiske hvælvinger.

Ca. 1530:

Kirkens skib forlænges mod vest.

1634:

Oven på vestforlængelsen opføres et tårn. Ud for mandsdøren mod syd tilføjes et våbenhus.

1831:

Det gamle alter og dets udskårne altertavle fjernes. Der opføres en væg af bindingsværk mellem kor og apsis. Foran denne væg opføres nyt alter med et renæssancemaleri som altertavle, indfattet i ny ramme i empirestil.

1869-70:

Nederste tårnrum indrettes til ny forhal (våbenhus) med yderdør mod vest.

1891:

Den romanske portal fra det gamle våbenhus flyttes til væggen mellem skibet og den nye forhal.

Landet kirke, efter restaureringen 1995. (Foto: Leif Svane, Svendborg).

1957-59:

Kirken istandsættes indvendigt. Altertavle restaureres.

1992-93:

Kirken undergår en større indvendig restaurering. Altertavle restaureres.

1995:

Kirken istandsættes grundigt udvendigt.

En vandring omkring og i kirken

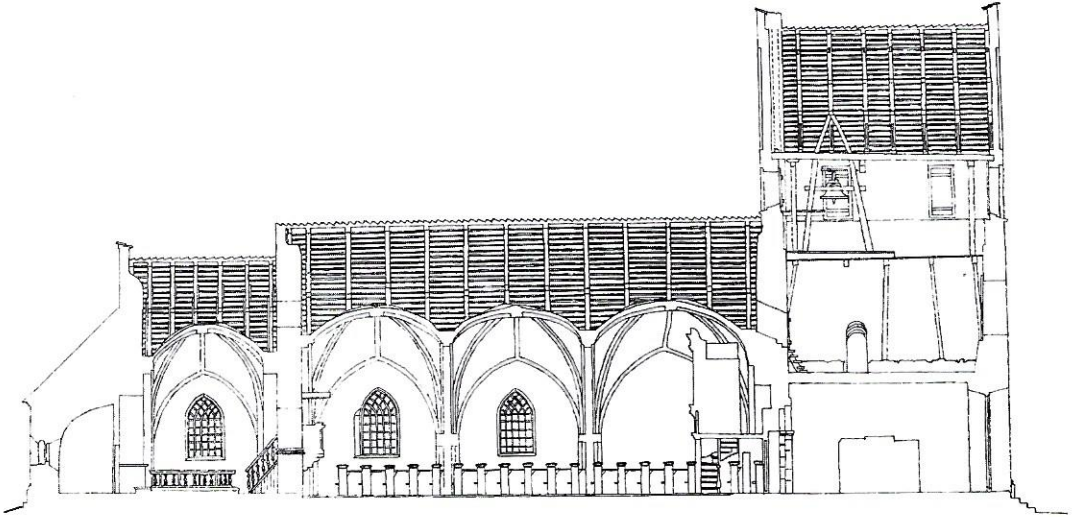
Kor og apsis

Oprindelig bestod Landet kirke kun af skib, kor og apsis, opført i tidens typiske romanske

stil med de solide vandrette linier og runde buer modsat gotikkens himmelstræb og spidsbuer. Om den nuværende kampestenskirke har haft en forgænger af træ, vides ikke. Der er ikke foretaget udgravninger eller andre indgående undersøgelser af kirkens tilblivelseshistorie.

Kor og apsis er de ældste dele af den oprindelige kirke. Det fremgår bl.a. af udførelsen af den imponerende kvaderstenssokkel i rød granit under de forskellige bygningsdele. Sokkelstenene ligner ganske vist hinanden meget, men hvor kor og apsis har enkeltprofileret sokkel, er skibets sokkel dobbeltprofileret. Desuden er der en højdeforskel mellem korets og skibets sokkel i nordøsthjørnet. De kan derfor ikke været lagt på samme tid.

Det er i øvrigt ikke mærkværdigt, at koret blev opført først. Her stod jo alteret, kirkens centrale inventargenstand, som var nødven-

Landet kirke (tegning i snit)

digt for at fejre messe. Man har altså i en årrække holdt gudstjeneste i koret, mens skibet blev opført. Først da det var færdigt, blev der mellem skib og kor lavet den sædvanlige rundbuede åbning (triumfbuen), udsmykket med fint profilerede kragsten. I korets sydvæg ses stadig omridset af den yderdør, som gav adgang til koret, inden skibet blev taget i brug. Sokkelstenen under døren er blankslidt af fodtrin. (En mere folkelig forklaring siger, at stenen blev slidt "af munkenes kapper". Dette sagn gengives i bogen "Beskrivelse over Øen Thorseng", udgivet 1823 af Landet sogns daværende præst, Frederik Christian Lund. Bogen er stadig en meget læseværdig kilde til viden om Taasinge og bliver derfor flere gange citeret i nærværende artikel).

I modsætning til den øvrige del af kirken, som har tegltag, har apsis tag af bly. Mod øst findes kirkens eneste bevarede romanske vinduesåbning, som måske engang har haft et glasmosaikvindu, hvorigennem morgenlyset har skinnet ind på alteret, som oprindeligt kun har været smykket af et mindre krucifiks. I dag er der et almindeligt vindue i åbningen.

Skibet og tårnet

På det sydøstlige hjørne af skibets sokkel findes et mandshoved, som er typisk for tidens stenhuggere. I Bjerreby kirke findes lignende hoveder på bevarede dele såsom døbefont og kragsten fra middelalderkirken. Oven over mandshovedet er i muren indsat en billedkvader med

Tympanonen.

en løve i relief. Vi ved ikke, hvad formålet med disse figurer har været. De kan være udtryk for kunstnerens skabende fantasi, men de kan også have haft en symbolsk betydning. Løven kan f.eks. have haft til opgave at skræmme uønskede kræfter væk.

Skibets vægge er udført i kampesten og har oprindeligt haft små højtsiddende rundbuede vinduer samt en kvindedør mod nord og en mandsdør mod syd. På reformationstiden blev skibet udvidet mod vest ved nedbrydning og flytning af vestgavlen med sokkel og det hele. Hullerne i skibets vægge mod nord og syd udfyldtes med ubearbejdede marksten, og der blev ikke lavet nogen sokkel. Ca. 100 år senere, nemlig i 1634, opførtes på sognets bekostning en overbygning i tegl på vestforlængelsen. Herved fik kirken sit tårn, hvor man stadig kan se opførelsesåret og den daværende præsts navn: PSA SPR, læst som "Peder Søffresen Aarhus, Sognepræst".

Kvindedøren er for længe siden tilmuret, og man ved ikke meget om den. Der har næppe været særlig udsmykning omkring den. Ved sidste restaurering fandtes inden i hulrummet mellem de to teglmure nogle trærester fra dørkarmen.

Mandsdørens indfatning har derimod været et pragtstykke af stenhuggerarbejde, som vi stadig kan beundre. Øverst er der en tympanon med Kristus tronende i sin herlighed i en mandorla (en oval krans), der holdes af to knælende helgener. Over den smukke tympanon er anbragt et profileret buestik. Karmstene er udsmykket med relieffer af henholdsvis en (nu hovedløs) løve til venstre og en flot kentaur med fletninger, hjelm, sværd og skjold til højre. Denne spændende figur er gengivet som udsmykning på Danmarks nye 50-kroneseddel.

Mandsdøren, der i tidens løb har undergået en række ændringer med hensyn til omgivel-

Kentauren, som den er gengivet på den nye 50-kroneseddel.

ser, blev tidligt kirkens eneste indgang. Oprindeligt var den yderdør mod syd, men fra ca. 1634 sad den inde i det våbenhus, som da blev tilbygget. I slutningen af det 19. århundrede blev den flyttet til sit nuværende sted, omtalt i det følgende.

Kirkens vinduer har gennem tiderne været ombygget mange gange. De nuværende store vinduer i spidsbuet "gotisk" stil er fra forrige århundrede.

Den nye forhal

I 1868 opstod tanken om at anbringe en ny hovedindgang i tårnets vestvæg, så at det store rum nederst i tårnet kunne bruges som våbenhus. (Faktisk havde der ifølge pastor Lund tidligere været opbevaret våben i tårnet, senest på pastor Lunds egen tid, Napoleonstiden!) Døren til det gamle våbenhus skulle mures til og våbenhuset nedrives.

Tanken om ny indgang blev bragt til udførelse i de nærmest følgende år, og der blev

opført en trappe til den nye hoveddør. Det gamle våbenhus blev dog ikke nedrevet, men omdannet til ligkapel. Endelig flyttede man i 1891 den smukke gamle portal fra mandsdøren til væggen mellem den nye forhal og kirkerummet.

I forhallen (våbenhuset) er anbragt forskellige mindesmærker:

Tre ligsten opstillet langs sydvæggen. De har alle ligget i gulvet over begravelser i kirkens kor. Inskriptionerne er derfor slidt af fodtrin. Teksten på den ældste af stenene kan ikke mere læses, men årstallet 1618 kan ses. Stenen er derfor nok lagt over sognepræst Morten Nielsen Mesling, død 1618. Den næste sten er mindesmærke for Jens Mogensen Hossum, kirkens sognepræst i tiden 1649 - 1679. Han blev provst for Sunds Herred i 1670. Endelig er der gravstenen for Axel Juel, der tilhørte Juel-familien på Valdemars Slot. Han havde været guvernør i Trankebar, men blev afskediget i unåde på grund af sin hårde nedkæmpelse af et mytteri. Eksguvernøren blev af sin farbror Niels Juel tildelt en gård i Strammelse. Efter hans død og begravelse i kirken i 1720 boede hans enke endnu i 20 år i gården, som derfor lige siden har båret navnet Fruegården.

Lige inden for yderdøren sidder på væggen en messingtavle til minde om de to engelske flyvere, som i februar 1944 blev skudt ned og siden begravet på Landet kirkegård: Arthur John Sayer og Louis Godfrey Glaus.

På nordvæggen to tavler med navne og årstal på kirkens præster siden reformationen.

Endelig findes til højre for den gamle portal et fornemt relief. Det forestiller de tre kvinder, der med salvekrukker kommer til Kristi tomme grav og får opstandelsen forkyndt af en engel. Relieffet er udført af Eric Erlandsen efter et middelalderligt fransk motiv og blev i 1965 skænket til kirken af et ægtepar i sognet. Relieffet var i en årrække anbragt på triumfvæggens nordlige side, men blev ved sidste restaurering efter forslag fra Nationalmuseet flyttet til våbenhuset.

Kirkerummet og dets inventar

Kirkerummets ældste inventar er naturligvis døbefonten, som er romansk i ganske enkel udførelse med glat kumme, kort tyk stilk og firkantet fod. Den har oprindelig stået ved kirkens indgang, blev siden flyttet til et sted neden for koret og er i dag, lidt upraktisk, anbragt i selve indgangen til koret.

Dåbsfadet er af tysk oprindelse, udført i messing og smykket med symboler for frugtbarhed og livsglæde. Fadet bærer Chr. IV's monogram samt på bagsiden et våbenskjold, årstallet 1634 og navnet Sophie Elisabeth. Hun var en af Christians døtre med Kirsten Munk og blev i 1634 gift med en officer.

Prædikestolen er et typisk renæssancearbejde, dateret 19. juni 1619. Den er opført uden på en ældre, meget prunkløs prædikestol fra ca. 1570. Den nye prædikestol er muligvis opsat i anledning af, at sognet fik ny præst i 1618: Peder Søffresen Aarhus, der som nævnt fik sit navn på det nye kirketårn i 1634. Prædikestolens felter har uden tvivl været prydet af billeder, men de har længe været overmalet og er næppe i god tilstand.

Hele kirkerummets træværk blev i øvrigt malet med egetræsmaling sidst i det 19. århundrede. Først ved restaureringen i 1957-58 fik det den grå farve, det har i dag.

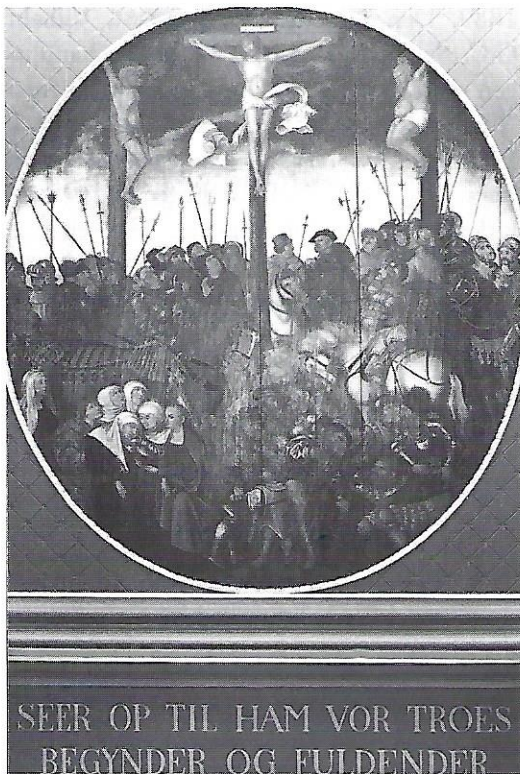
Altertavlen med Jesu korsfæstelse er kirkens fornemste udsmykning. Den er malet på træ og stammer fra renæssancemaleren Lucas Cranach den Ældres værksted. Et næsten identisk billede, som findes i Chicago Art Institute i USA, er dateret 1538. Tavlens mange figurer er klædt i tidens dragter. Ud over de tre korsfæstede ses en mængde soldater og civile. En soldat ses med terninger i hånden. I forgrunden til venstre står Jesu mor og hans disciple. Kvinderne er - omtrent som nutidens muslimske kvinder - tækkeligt klædt med store tørklæder, dog med én undtagelse: Maria Magdalene fremhæves ved utildækket hår, nedringet kjole og flotte halssmykker!

Døbefonten.

Altermaleriet har oprindelig (ligesom det tilsvarende billede i Chicago) været firkantet. For at tilpasse det til den ovale ramme er der tilføjet nyere dele, malet i samme stil som Cranachs billede, men tydeligt anderledes. Dette kunne navnlig ses efter den restaurering, der blev udført på Nationalmuseet i 1959. Her fjernedes forskellige overmalinger, og hidtil skjulte dele af Jesu lændeklæde kom til syne. Altertavlen blev yderligere konserveret ved kirkens sidste restaurering i 1992-93. Ved den lejlighed dæmpede man også rammens farver, for at Lucas Cranachs billede skulle kunne komme bedre til sin ret.

Det nuværende alterparti stammer fra 1831 (se nedenfor). Vi ved ikke meget om, hvad der var før den tid, men pastor Lund giver dog nogle antydninger i sin skildring af kirken på side 30 i sin bog:

Altertavlen.

“Endnu i Hr. Morsings Tid fandtes Levnin-
ger af St. Jørgens Billede i Kirken. Han findes
ogsaa udskaaen i Træ paa Altertavlen staaende
paa Lindormen, som han dræber med sit
Spyd.” ... “Altertavlen er meget brøstfældig,
dens maadelig dannede Figurer i heelt ophøiet
Arbejde meget beskadigede”.

En håndskreven tilføjelse i pastor Lunds
eget eksemplar af bogen om Taasinge fortæl-
ler, hvad der skete med koret i 1831:

“I Sommeren 1831 nedtoges den gamle
skrøbelige Altertavle - aldeles uden Inscription
- og hensattes i Taarnet. En ny Væg mellem
Chor og Sacristie opførtes, forsynet med pas-
sende Døre og et nyt Alterbord. Paa Væggen
ophængtes et af Hr. Strodtmann i Lyttinge
Mølle restaureret Maleri af Korsfæstelsen, som
befandtes i Slots Kapellet, hvor det tilforn skal

have dannet Altertavlen. Knæfaldet udstoppe-
des, Rækværket istandsattes, det Hele i Cho-
ret, saasom Prækestolen malede tilligemed de
for faa Aar siden indsatte Vinduer. Under
Maleriet: Begyndelses-Ordene af Ebræerne 12,
2 (Hebræerbrevet, DG anm.) Det gamle store
Alterbord bestod af store hullede Stene, der
synes at have giennemgaaet Ilden. Ved Ned-
brydelsen fandtes intet, at være gjemt deri.”

Alterudstyret går for en stor del tilbage til
daværende sognepræst Jens Mogensen Hos-
sum og hans slægt. De to smukke messingsta-
ger er ifølge den latinske indskrift skænket kir-
ken af pastor Hossum i 1650 og overlevede
altså den svenske hærgen i 1658. Alterkalken
er fremstillet af Simon Mathiesen i Odense og
ifølge indskriften givet til kirken i 1667, ligele-
des af J.M. Hossum. Den tilhørende disk er
uden indskrift. Oblatæsken har på låget en fin,
indgraveret gengivelse af nadverens indstiftelse
efter en tegning af Albrecht Dürer. Æsken er
skænket til kirken påskedag 1692 af daværen-
de sognepræst Peder Jensen Lucoppidan og
hans hustru Anna Christina Jørgensdatter.
Denne præst var søn af forgængeren Jens M.
Hossum og tog som så mange fra den tid efter-
navn i form af en latiniseret gengivelse af sin
fødebys navn, her altså Lundby.

Kirken har et fint kirkeskib ved navn
“Håbet”. Det blev skænket til kirken i 1955 af
den tidligere ringer Thorvald Poulsen og hans
hustru. Skibet blev restaureret i 1989.

I koret hænger en lysekrone skænket af
ovennævnte præstekone Anna Christina Jør-
gensdatter i 1714. Her hænger også Axel Juels
floromvundne kårde højt over hans gravsted,
ligesom hans mødrene våben (Gyldenstjerne)
er gengivet i kalkmaleri. Hans fædrene våben
(Juel) har også været der, men er forlængst ble-
vet ødelagt ved en reparation af hvælvingens
puds.

På apsishvælvingen bag alteret blev der i
1978 i forbindelse med reparation af skille-
væggen mellem kor og apsis fundet værdifulde,
gamle kalkmalerier med billeder fra Jesu

lidelseshistorie, bl.a. Judaskysset. Højt oppe i midten ses Kristus og Maria, omgivet af en mandorla. Malerierne er kun delvis afdækket, og kirkens nuværende indretning med væg mellem kor og apsis gør det desværre umuligt at få dem til at virke, som de oprindeligt har gjort.

Bortset fra ovennævnte eksempler har Landet kirke aldrig haft egentlige kalkmalerier. Ved kirkens indvendige restaureringer i 1957-58 og igen 1992-93 fandt man på triumfvæggen spor af primitive, grå stregdekorationer, som blev kalket over igen. I hvælvingerne fandtes ingenting. Det hænger sammen med, at hvælvingerne blev opført så sent, som de blev. Der var ikke længere den store tradition for freskomalerier.

Kirken fik i 1891 et harmonium, som året efter blev anbragt på et pulpitur over indgangen. I 1925 anskaffedes et pneumatisk Frobenius-orgel, som i 1974 blev afløst af kirkens nuværende orgel fra Marcussen & Søn. Det er mekanisk og har 7 stemmer, ét manual og pedal.

Kirkens klokke er fra 1866.

Berømte gravsteder (Elvira Madigan m.fl.)

Når vi siger Landet kirke, kommer vi i dag ikke uden om Elvira Madigan og Sixten Sparre, selvom de to hverken som levende eller døde har været inde i kirken! Men de blev som bekendt fundet døde i Nørreskoven, lige inden for sognegrænsen, og derfor blev de begravet på Landet kirkegård den 27. juli

1889. Den daværende sognepræst, Vilhelm C.C. Schousboe, foretog begravelseshandlingen og talte over Jesu ord i bjergprædikenen: "Døm ikke, for at I ikke selv skal dømmes" (Matthæus 7,1). Pastor Schousboe, som var præst i Landet 1877-1910, ligger begravet ved kirkemuren øst for kapellet. Her er også gravsted for sognepræst N.L. Nielsen, der var sognets præst 1935-47. Øst for disse præstegravsteder er opstillet den gamle gravsten for pastor Lund, fra hvem vi har de mange historiske oplysninger om kirken. Også den gravsten, som pastor Lund selv satte over sine to første hustruer, er anbragt her.

I nærheden af Elvira Madigans gravsted under den store eg findes gravsted og mindsten for de to engelske flyvere, der som omtalt blev skudt ned i 1944. En propel fra deres fly pryder graven.

Didier Gautier, født 30. januar 1939 i Randers. Cand. polyt. (kemi) i 1962. Arbejdede som ingeniør i industrien 1964-71. Derefter udsendt til Nigeria af Sudanmissionen som lærer ved en gymnasiekostskole. Gennemgik særuddannelse til præst i folkekirken 1977-79. Sognepræst i Bjerreby og Landet fra november 1979.

Litteratur

Frederik Christian Lund: Beskrivelse over Øen Thorseng. Odense 1823.

Kirkesynsprotokol for Landet kirke, påbegyndt 1862.

J.P. Trap: Danmark, Svendborg Amt, Bd. V, 2, femte udgave side 712. København 1957.

Finn Grandt Nielsen: Fynsk Kirkesølv. Odense 1983.